

İBADETHANELER: TEKERLEKLİ SANDALYE KULLANICILARIN KULLANIMININ MEMNUNİYETİ

Hamza ÇINAR^{1*}, Ali Rıza ARSLAN², Kadir DOĞAR³

¹ Gazi Üniversitesi, Teknoloji Fak., Ağaççileri Endüstri Mühendisliği Bölümü, Ankara, Türkiye
² Afyon Kocatepe Üni. Güzel Sanatlar Fak. İç Mim. ve Çevre Tasarımı Böl., Afyonkarahisar, Türkiye
³ Özsoy Ahşap A.Ş.

Anahtar Kelimeler

Tekerlekli sandalye kullanıcıları İbadethaneler Tasarım Kullanıcı memnuniyet durumu

Özet

Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne göre "Yaşam, özgürlük ve kişisel güvenlik her insanın hakkıdır" yine engelli kişilerin hakları bildirgesine göre "Engelli kişilerin diğer insanlarla aynı kişisel ve siyasal haklara sahiptir" ibareleri ve T.C. Anayasasının 12. maddesine göre "Herkes, kişiliğine bağlı dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir" ibareleri doğrultusunda her engelli veya engelsiz insanın yaşam hakkı olduğudur. Yapılaşmış çevre, bina iç mekânları kentsel dış mekânlar hatta kenti çevreleyen doğa parçalarına kadar zincirleme bir yapı göstermektedir. Bu yapı içinde yer alan her türlü mekânın işlevini yerine getirmesi, kullanıcılarına yönelik tasarımın yanı sıra erişilebilir, kullanılabilir ve yaşanabilir olmasına bağlıdır.

Buradan hareketle bu çalışmada, gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan ve Avrupa Birliğine aday ülke Türkiye'de yaşayan tekerlekli sandalye kullanıcılarının ibadet hakkı kavramı çerçevesinde yaşam kalitesi, iç ve dış ibadet mekânlarının kullanım kolaylığı ve ya zorluğu tespit edilerek ibadet olanaklarının analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Avrupa'nın kültür başkenti olan İstanbul alan çalışması olarak seçilmiş ve kentte yaşayan engelli bireylere anketler uygulanmıştır. Araştırmada cami, kilise, sinagog gibi ibadet mekânları incelenerek tekerlekli sandalye kullanıcılarının ibadet özgürlüklerini hangi koşullarda ve imkânlarda yerine getirebildikleri değerlendirilmiştir.

İbadethanelere ulaşım dış mekân değerlendirmelerine göre; zemin farklılıkları, kaldırımlar, üst geçitler ve yollar gibi çevresel düzenlemelerin birçoğu tekerlekli sandalye hareketini ve manevralarını kısıtlayan hatta imkânsız hale getiren engellerin olduğu tespit edilmiştir. İç mekân değerlendirmelerine göre ise tekerlekli sandalye manevralarının düşünülmediği, bir cami ve kilisede son derece sınırlı birkaç adaptasyonun yapıldığı ancak genel olarak tekerlekli sandalye kullanıcılarının hareket özgürlüklerinin kısıtlı olduğu tespit edilmiştir.

PLACES OF WORSHIP: SATISFACTION OF USE WHEELCHAIR USERS

Keywords

*Wheelchair users
Places of worship
design
User satisfaction status*

Abstract

European Union Fundamental Rights by the Declaration: "Everyone has the right to life." The United Nations in accordance with the Declaration of Human Rights "everyone has right for life, liberty and safety." According to Turkey's Constitution, "Everyone assets life, property, and protection and has the right to development to ensure the rights to life of individuals in order to use the state's primary task. In addition, "Everyone has the right to a healthy and balanced environment" appears

* İlgili yazar: hamzacinar@gazi.edu.tr, +90-312-212-6840

with the declarations are guaranteed in national and international image of everyone's right to life. Building environment, building interiors shows a chain to the urban parts of the city, building exteriors and even the surrounding nature. This structure is located within the space to fulfill the functions of all kinds, as well as the design for the user to be accessed depends on the available and viable.

Hence, the life quality of wheelchair users and blind of Turkey is among the emerging category of countries and an European Union candidate, within the concept of the rights for living is determined in terms of difficulty or ease of use and access to mosques, churches for worship facilities. In line with this objective, Istanbul was chosen for case study, the cultural capital of Europe, and surveys were administered to individuals with disabilities living in the city. The research focused on mosques, churches, places of worship, such as examining the synagogues in the case of ease of access for wheelchair users to worship and evaluating the conditions under which they can fulfill opportunities.

According to the survey, shuttle external evaluations of worship; ground differences, sidewalks, many of the environmental regulations such as overpasses and roads were found to be as barriers that make impossible and even restrict the maneuvers for wheelchair users. According to the interior assessment, the needs of wheelchair users are not considered to maneuver with an exception of a mosque and a church in which a few adaptations were made but overall it was determined that wheelchair users are limited for freedom of movement to the mosques and churches.

1. Giriş

İnsanlığın var oluşundan bu yana inanç önemli bir kavram olarak çıkmış ve insanların yaşamlarına doğrudan etki etmiştir. İnsan toplum halinde yaşayan sosyal bir varlıktır. Din, ferdin de toplumun da vazgeçemeyeceği bir kurumdur. Çünkü din insanla beraber doğmuş ve onunla beraber yaşayan bir duygudur. İlkel insandan günümüz insanına kadar tarihin hiçbir devrinde insan toplulukları bu duygudan uzak yaşamamıştır (Şentürk, 2013).

Tarih boyunca insanlar çeşitli toplumlar oluşturmuşlar, kültür ve medeniyetler meydana getirmişlerdir. Aynı duygu, düşünce ve kültürü benimseyerek biraraya gelen insanlar, zaman içinde ortak bir tarihi mirasa sahip olurlar, kendilerine has bir hukuk düzeni kurarlar, belli bir dinî inancı benimsemiş ve kendilerine mahsus bir ahlak ve değerler sistemi oluşturmuşlardır (Aşıkoğlu, 2000). İnsan toplumlarını birbirinden ayıran en önemli özelliklerden birisi kendilerine has kültür ile toplumu oluşturan fertler arasındaki dil ve inanç birliğidir. Kısaca din, dil, tarih, hukuk, edebiyat, sanat ve ahlak gibi, bir arada yaşayan insanların oluşturdukları ortak değerler ve bunların birleşmesiyle oluşan, ortak duygu ve düşüncelere dayanan bir kültür varlığıdır (Hayta, 2000).

Dini tabiatlı eylemlerde her zaman yaratıcı bir unsur bulunmaktadır (Hayta, 2000). Malinowski (1990), yerliler üzerine yaptığı bir araştırmada, dini ayin, tören ve ibadetlerin bireyin yaşamında sadece toplumsal bir olayın ifadesi olarak kalmadığını aynı

zamanda zihinsel bir dönüşümü de sağladığını belirtmiştir. Ona göre din ve dini eylemler insanlarda karışık güdüleri manevileştirip birleştirerek bireye ruhsal bütünlük vermektedir. Kültürün oluşmasında ve ahlak anlayışının gelişmesinde, büyük ölçüde toplumun benimsediği din belirleyici ve o kültürü şekillendirici rolü bulunmaktadır. Dini ve ahlaki değerler yanında örf ve adetler de topluma uyumlu bir kişilik geliştirmede ve kültürel kimliğin kazanılmasında vazgeçilmez unsur olup insan yaşamında bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır (Aşıkoğlu, 2000).

Birleşmiş milletler (UN, 1948) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne göre "Yaşam özgürlük ve kişisel güvenilirlik her insanın hakkıdır" yine engelli kişilerin hakları bildirgesine (UN, 2003) göre "Engelli kişilerin diğer insanlarla aynı kişisel ve siyasal haklara sahiptir" ibareleri ve T.C. Anayasasının (1982) 12. maddesine göre "Herkes, kişiliğine bağlı dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir" ibareleri doğrultusunda her engelli veya engelsiz insanın yaşam hakkı olduğudur. Gelişmiş ülke örneklerinde eşitlik kavramının etkisiyle engelli bireylerin yaşam koşullarının ve sosyal hayatlarının geliştirilmesine yönelik hizmetler sunulmakla birlikte fiziksel engelli bireylerin ve diğer bireyler gibi ihtiyaçlarını kendilerinin karşılayabileceğini düşünüp herkes tarafından kullanılacak ortamlar oluşturulmaktadır. Bu yaşamsal haklar çerçevesinde insanların ibadet etme hakları olup mekânların kullanımı ve erişilebilirliği önemli bir konudur. Bu yaklaşımın temel ilkeleri AB Engelli mevzuatlarına göre, Amsterdam Antlaşmasının 13. maddesinde belirtilen hakka dayalı hizmet ve ayrımcılığı ortadan

kaldırılmakta, her alanda hak eşitliği ile ilgili olan kısmı kabul edilmektedir. Bu bağlamda, çevresel ve fiziksel engeller ortadan kaldırılmaktadır. Fiziksel çevreden kaynaklanan engeller, engelli bireylerin sosyal hayata katılımını zorlaştırmakta ve onların eşit haklardan faydalanmasını engellemektedir. Sosyal eşitlik çerçevesinde tüm engellerin ortadan kaldırılması ile kamuoyunun bilinçlendirilmesi öngörülmektedir.

Ulusal ve uluslararası literatüre göre konut ve sosyal yaşam alanlarında, engelliler ve yaşlılara yönelik akademik ve bilimsel çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Mutluer (1997), tekerlekli sandalye kullanan engellilere yönelik yaptığı çalışmada, tekerlekli sandalye kullanan engellilerin özelliklerini belirtmiş, engellerin tespit edilmesi ve tasarımlarda herkes için ulaşılabilir olan yaklaşımları açıklamaya çalışmıştır. Çınar (1997) ise, Türkiye’de engelliler için mobilya tasarım ve üretimine yönelik düşüncelerin eğitim sisteminde ve üretim sanayisinde yaygın olmadığını iddia etmiştir. Farklı bir çalışmada ise, Türkiye’de engelliler için mobilya tasarım ve üretim felsefesinin yaygın olmadığı vurgulanmıştır [Çınar ve Gürleyen, 2003, 2005]. Yıldız (2003) ise, engellilerin gereksinimleri doğrultusunda kentsel alanları ele alarak standartlar belirlemiş ve değişik engelli grupların, bu alanları kullanmaları için ortak tasarım çözümleri önermiştir. Goldsmith (1976, 1997), engellilerin antropometrik ölçülerinden hareketle konut, okul ve sosyal yaşam alanlarını inceleyerek konu ile ilgili çözüm önerileri getirmiştir. Sürmen (1988) ise tekerlekli sandalye kullanıcılarının hareketlerini inceleyerek, bu engellilerin antropometrik ölçülerini vermiş, onlara yönelik yapılan çalışmalarda uyulması gereken mimari ölçüleri belirtmiştir. Sapey (1995), engelli konutları adı altında engelli bireylerin konut ihtiyaçlarını incelemiştir. Berg ve ark. (2002) ise, engelli bireylere yapılan yanlış tasarım ve modifikasyonlardan kaynaklanan kazaların verdiği zararları tespit etmişlerdir. Gündüz (1996), öncelikli olarak istatistik veriler ile engelli konusunu incelemiş, engellilerin yaşam koşulları ve sorunlarını istatistiksel verileri kullanarak çözümlenmeye çalışmıştır. Çınar vd. (2011), huzurevlerinde fiziksel çevrenin yaşlı ve engellilere uygunluğu konularında araştırmalar yapmıştır. Ancak, ibadethanelerin kullanımlarında tekerlekli sandalye kullanıcılarının yaşam özgürlüklerini tespit etmeye yönelik akademik bir çalışma yapılmamıştır.

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmada, gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan ve Avrupa Birliğine aday ülke Türkiye’de yaşayan engelli bireylerin (tekerlekli sandalye kullanıcıları) ibadet hakkı kavramı çerçevesinde yaşam kalitesi, iç ve dış ibadet mekânlarının kullanım kolaylığı ve ya zorluğu tespit edilerek ibadet olanaklarının analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Avrupa’nın kültür başkenti olan

İstanbul alan çalışması olarak seçilmiş cami, kilise, sinagog gibi ibadet mekânları incelenerek tekerlekli sandalye kullanıcılarının ibadet özgürlüklerini hangi koşullarda ve imkânlarda yerine getirebildikleri değerlendirilmiştir.

Tezin genel amacı ve hipotezler doğrultusunda konunun özellikli olarak incelenmesi ve problemlerin belirlenmesi için tekerlekli sandalye kullanıcılarına yönelik 9 sorudan oluşan, çoktan seçmeli bir anket tasarlanmıştır. Anket çalışmasında tekerlekli sandalye kullanıcılarından ellerini rahatlıkla kullanabilen, 12 yaş ve üzeri tekerlekli sandalye kullanan kişiler tercih edilmiştir. Tekerlekli sandalye kullanıcılarından 41’ine ulaşılmış bu kişilerden 37’sine anket uygulaması yapılmış, 4 kişi ise anket çalışmasına katılmak istememiştir. Araştırma verileri kapsamlı olarak hazırlanan “araştırma anketi” ile elde edilmiştir. Pilot çalışması ile tekerlekli sandalye kullanıcılarının içinde buldukları genel durumları tespit edilmiş, kullanıcılardan alınan ön bilgiler ve uygulama zorlukları göz önüne alınarak kapsamlı hazırlanmış olan anket sadeleştirilerek yeniden tasarlanmış ve araştırma anketi uygulanmıştır. Anket çalışmasında tekerlekli sandalye kullanıcılarından ellerini rahatlıkla kullanabilen, altı ay ve daha fazla süredir tekerlekli sandalye kullanan kişiler tercih edilmiştir. Anket uygulamasının yanı sıra gözlem metodu kullanılarak ilgili alanların fotoğrafları çekilmiş ve analiz edilmiştir.

2.1. Örnekleme

İstanbul’un seçilmesinde Avrupa’nın kültür başkenti olması, her kültürden ibadet mekânlarının burada bulunduğunu ve daha etkin gözlemlerin yapılacağı düşüncesi önemli rol oynamıştır. İstanbul’da sosyal hayatın yoğun yaşandığı, Ataköy, Yeşilköy, Beyoğlu, Fatih ve Eminönü gibi semtlerindeki ibadethaneler gözlenmeye çalışılmıştır. Araştırma grubunda 38 tekerlekli sandalye kullanıcısı ile görüşülmüştür.

2.2. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri, anket formuna bağlı kalınarak deneklerle yüz yüze yapılan görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. Görüşmelerde araştırma amacına ulaşabilmek için katılımcılara araştırma ile ilgili kapsamlı bilgi verilmiştir. Deneklerin memnuniyet durumunu ölçmek için 1 Hiç memnun değil, 2 Memnun değil, 3 tarafsız, 4 memnun, 5 çok memnun gösterge çizelgesi kullanılmıştır. Araştırma sırasında, tekerlekli sandalye kullanıcıları hakkında bilgi toplamak için engelliler ile ilgili kuruluşlar ziyaret edilmiştir. İstanbul Vakıflar Genel Müdürlüğü, Bakırköy kaymakamı Dursun Ali Şahin ve Mimar Şükrü Sürmen ile görüşülerek ibadet mekânlarında engelliler (tekerlekli sandalye kullanıcıları) ile ilgili izlenen politikalar ve yapılan çalışmalar hakkında bilgi alınmıştır. Konu ile ilgili olabilecek kurumun çalışmalarından kitap, makale veya dergiler temin edilmiştir.

2.3. Güvenirlilik

Bilgilere ulaşabilmek için, bilgilerin kaynağı olabilecek kurum ve kaynaklara ulaşılmıştır. Kaynağından temin edilemeyen bilgilerde ise benzer konularda araştırma yapan, makale, tez, rapor veya kitap yazar kişilerin eserlerine ulaşılmıştır.

2.4. Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler toplandıktan sonra tekrar incelenmeye tabi tutulmuş, birbirinden bağımsız ve farklı gibi görünen veriler, bir anlam bütünlüğü oluşturacak şekilde düzenlenerek sıralanmaya çalışılmıştır. Araştırma sürecinde kaynaklardan konularla doğrudan ilişkisi olmayanlar ayrı tutulmuş, önceden düşünülmemiş fakat araştırmaya katkısı olacağı düşünülen verilere göre içerik zaman zaman yeniden düzenlenmiştir. Bu manada Spider Metodu verilerin değerlendirilmesinde kullanılmıştır. Spider Metodu, konunun çok boyutlu olarak irdelenmesini sentez ve analizlerin yapılmasına izin vermesi nedeni ile tercih edilmiştir (Rawlings, 1991). Bu verilerin daha açıklayıcı ve daha anlaşılabilir olması açısından, bazı durumlarda SPSS ve Microsoft Excel programlarından faydalanılarak tablo haline getirilmiş ve grafikler çizilmiştir. Daha sonra bu tablo ve grafikler yorumlanarak birbirleriyle ilişkilendirilmiştir. Veriler işlenip ortaya çıkan sonuçlara göre tekerlekli sandalye kullananların ibadet mekânları kullanırken karşılaştıkları sorunlar belirlenmeye çalışılmış ve sorunların çözümünde uyulması gerekli standartlar belirtilerek çözüm önerileri sunulmuştur.

3. Bulgular

3.1. Anket Bulguları

Ankete katılan tekerlekli sandalye kullanıcılarının genel özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo.1. Ankete katılanların genel özellikleri

Yaş dağılımı	Cinsiyet %		Medeni hali %	
	Erkek	Kadın	Evli	Bekâr
12-20	21	3	-	24
20-30	19	-	-	19
30-40	21	3	-	24
40-50	13	3	3	13
50-60	12	-	-	12
60 ve üzeri	5	-	3	2

Ankete katılan deneklerin %91'i erkek ve %9'u kadındır. Kadın tekerlekli sandalye kullanıcılarının azlığı dikkat çekici olup dış mekânlara çok fazla çıkmadıkları söylenebilir. Medeni durum değerlendirildiğinde evli olan Tekerlekli sandalye kullanıcılarının sayısal oranı %6 olup oldukça düşüktür. Mesleklere göre değerlendirme

yapıldığında memur, serbest meslek, öğrenci, işçi, işsiz ve ev hanımı olarak sıralanmaktadır. Öğrenim durumlarına göre ağırlıklı olarak ilköğretim (%48) ve lise mezunu (%30) oldukları söylenebilir. Dikkat çekici durum %78'lik bir oranda bu grubunun üniversite eğitimi almadığıdır.

Tablo.1. Ankete katılanların genel özellikleri

Eğitim Düzeyi %		Meslek %	
İlköğretim	48	Memur	31
Lise	30	Emekli	3
Üniversite	8	İşçi	13
Yüksek lisans	14	İşsiz	8
Doktora	-	Serbest	24
		Öğrenci	16
		Ev hanımı	6

Deneklerin ibadet mekânlarına ulaşımı sırasında karşılaştıkları güçlükler ile ilgili veriler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 1. İbadethanelere ulaşımında yaşanan zorluklar (%)

Faktörler	Zorluk durumu %				
	1	2	3	4	5
Merdivenler	100	0	0	0	0
Ulaşım araçları	84	13	3	0	0
Yollar	76	13	8	3	0
Kaldırımlar	74	18	5	3	0
Rampalar	61	21	18	0	0
Trafik ışıkları	84	5	11	0	0
Üst-alt geçitler	100	0	0	0	0
Genel	82,7	10	6,4	0,8	0

İmkânsız, 2: Çok zor, 3: zor, 4. kolay, 5. Çok kolay

Tablo 2 verilerine göre, yaklaşık %83'lük bir oranda ibadet hanelere ulaşımında kullanılan merdivenler (%100), ulaşım araçları (%84), yollar (%76), kaldırımlar (%74), rampalar (%61), trafik ışıkları (%84), alt-üst geçitler (%100) ulaşımı imkânsız kılmaktadır. Bu bağlamda ulaşılabilirlik alanında sorunlara yönelik uygulamalar, çözüm önerileri arttırıldıkça tekerlekli sandalye kullanıcılarının ulaşım özgürlüğü sağlanabilir.

Tekerlekli sandalye kullanıcılarının ibadethanelerde kullandıkları faktörlere göre memnuniyet durumuna ilişkin veriler Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3 verilerine göre, ibadethanelerde tekerlekli sandalye kullanıcı memnuniyetinin en yüksek özel platformlar (%100), asansörler (%92), rampalar (%60), manevra alanları (%50) ve ibadet alanları (%21) olarak sıralanmaktadır. Özellikle, özel platformlar, asansörler ve rampalar mevcut ibadet alanlarına sonradan adapte edilmiş olup kullanım kolaylığını arttırmakta, memnuniyet durumlarını pozitif etkilemektedir. Ancak, abdesthane, tuvalet,

musluk, ayakkabılık, acil çıkış ve merdivenler olarak seçilmiştir. Bu bölümde araştırma alanına

Resim 1. Sultanahmet Camii, giriş, abdesthane ve ibadethane görünümü

Resim 2. Yeni Camii, giriş, abdesthane ve ibadethane görünümü

kullanımı ile ilgili memnuniyetsizlik oranı %100'dür. Bu oran son derece yüksek olup ibadethanelerin kullanımı zorlaştırmaktadır. Bu verilerin ışığında ibadethanelerin tekerlekli sandalye kullanıcılarının ihtiyaçlarına cevap vermediği söylenebilir.

yönelik başlıklar 3 bölümde verilmiştir.

3.2.1. Sultanahmet Camii

Sultanahmet Camii (Blue Mosque) ,Türk ve İslam dünyasının en ünlü anıtlarından biridir. Klasik Türk Sanatının bir diğer örneği olan bu Sultan Camii orijinal olarak 6 minare ile inşa edilen tek camidir. Bulunduğu yer tarihi İstanbul şehrinin daha erken yapılmış diğer önemli eserleri ile çevrilidir. Şöhreti "Mavi Camii" olarak bilinen eserin asıl adı I. Sultan Ahmet Camiidir. 1609-1616 yılları arasında inşa edilen cami büyük bir yapının içinde yer alır..

Sultanahmet camiinde abdesthane avlu boyunca geniş bir alana sahiptir. Ancak, abdesthanedeki oturma bölümü, musluk kullanımı engelli vatandaşlara abdest alma olanağı vermemektedir. Abdesthane bölümü tamamı ile tekerlekli sandalye kullanıcı ihtiyaçlarına cevap veren türde değildir. İbadethane, abdesthaneden çıkıldıktan sonra avlu üzerinde üç taraftan giriş yapılacak şekilde tasarlanmıştır. Giriş kısmında sadece merdiven kullanılmıştır. Merdivenler üzerinde tekerlekli sandalye kullanıcıları için rampa, platform ve asansör sistemi uygulanmamıştır. Fakat engelli bireyler için camii içinde görevlilerce yardım edilmekte ve ibadet alanına girmeleri sağlanmaktadır.

Sultanahmet camiinin tarihi gelişimi ve yenileme çalışmalarında engelli bireylerin ibadet olanaklarına mimari açıdan bir düzenleme getirilmemiştir. Ancak, camii içine tekerlekli sandalye kullanıcıları için özel bir alan ayarlanmıştır. Ayrıca camii içinde 3 adet tekerlekli sandalye mevcuttur. Diğer taraftan camiye tekerlekli sandalye ile geliş ve gidiş için takip edilen güzergâh son derece sınırlı olup yaşam kalitelerine olumsuz etki etmektedir.

Tablo 3. İbadethanelerde kullanım zorluğu ve memnuniyeti (%)

Faktörler	GE				
	1	2	3	4	5
İbadethaneye giriş-çıkış	78	11	8	3	0
Abdesthane	100	0	0	0	0
Tuvalet	100	0	0	0	0
Musluklar	100	0	0	0	0
Askılık	75	11	11	3	0
Ayakkabılık	100	0	0	0	0
İbadet alanı	13	5	18	43	21
Otopark alanı	75	11	18	0	0
Asansör	0	0	0	8	92
Acil çıkış	100	0	0	0	0
Merdiven sistemi	100	0	0	0	0
Rampalar	0	0	16	24	60
Özel platformlar	0	0	0	0	100
Manevra alanları	5	8	13	24	50
Genel	60,5	3	6	7,5	23

1: Hiç memnun değil, 2: Memnun değil, 3: Tarafsız, 4. Memnun, 5. Çok memnun,
1: İmkânsız, 2: Çok zor, 3: zor, 4. kolay, 5. Çok kolay

3.2. Gözlem Bulguları

Araştırmanın amacı doğrultusunda Avrupa'nın kültür başkenti olarak ifade edilen İstanbul alan çalışması

3.2.2. Yeni Camii

Yeni camii 1597 yılında sultan 2. Murad'ın eşi Safiye Sultan'ın emriyle temeli atılan ve 1663 yılında ibadete açılan camiidir. Mimar Davut Ağa tarafından yapılmaya başlanmış, Mimar Dalgıç Ahmet Ağa devam ettirmiş ancak inşaatın başlangıcından 66 yıl sonra dönemin Mimarbaşı Mustafa Ağa tarafından IV. Mehmet zamanında bitirilebilmiştir. Mimar Sinan'ın

sağlanmaktadır. Camide yaşlı bireylere yönelik bir bölüm tahsis edilmiş ve tabureler üzerinde ibadetlerini gerçekleştirebilmeleri için olanak sağlanmıştır. Giriş kısmında engelli bireyler için kolaylık sağlayacak rampa, asansör ve platform gibi teknolojik donanımlara yer verilmemiştir. Abdesthane bölümü önünde kaldırım vardır. Kaldırım duvar arasında ise daha düşük kotta abdest alma bölümü yer

Resim 3. Şehzade Mehmet camii, giriş, abdesthane ve ibadethane görünümü

Resim 4. Ataköy Ömer Duruk Camii, giriş, abdesthane ve ibadethane görünümü

Şehzade Camii'nde ve Sedefkâr Mehmet Ağa'nın Sultan Ahmet Camii'nde kullandığı kubbe planını tekrarlar. Ancak kubbelerin piramidi andırır şekilde yükselmesi kendine has bir özellik olarak ifade edilebilir. Camiinin tarihi bir mekân oluşundan dolayı mimari dokusunda bir değişiklik yapılmamıştır.

Yeni cami avlu ile cami girişi arası düz bir zemin üzerine yerleşmiştir. Ancak, ana girişi avlusundan itibaren çok basamaklı bir merdivenle

almaktadır. Tekerlekli sandalye girişi mümkün değildir.

3.2.3. Şehzade Cami

Şehzade Mehmet cami adıyla da anılan cami, kanuni sultan Süleyman tarafından, genç yaşta vefat eden oğlu şehzade Mehmet için Mimar Sinan'a yaptırılmıştır.

Şehzade cami abdesthane bölümlerinde engelli (tekerlekli sandalye kullanıcıları) için kullanım

Resim 5. Ataköy Camii, asansör, hareketli rampa ve ibadet alanı

Resim 6. Saint Antoine Katolik Kilisesi genel görünüm

kolaylığı sağlayacak bir düzen oluşturulmamıştır.

İtalyan neogotik üslubunda, betonarme olarak inşa

Resim 7. Aya Yorgi Kilisesinin genel görünümü

Resim 8. Surp Asdvadzadzin Kilisesi genel görünüm

İbadethane girişi tamamen merdivenlerden oluşmaktadır. Herhangi bir rampa ve asansör sistemi uygulanmamıştır. Mevcut hali ile tekerlekli sandalye kullanıcılarına ibadet imkânı sağlamamaktadır.

3.2.4. Ataköy Ömer Duruk (5. kısım) camii

Ataköy Ömer Duruk (5.kısım) cami 1974 de yapımına başlanmış 1992 ibadete açılmıştır.

Resim 4. Ataköy Ömer Duruk Camii, giriş, abdesthane ve ibadethane görünümü, Ataköy Ömer Duruk cami abdest alma bölümü tekerlekli sandalye kullanıcısının abdest almasına olanak vermemektedir. Abdesthane bölümündeki kaldırım tekerlekli sandalye kullanıcısının abdest alma yerine ulaşma olanağı sağlamamaktadır. 2007 yılında tekerlekli sandalye kullanıcıları ulaşım kolaylığını sağlamak için adaptasyonlar yapılmıştır.

Tekerlekli sandalye kullanıcılarının hareket ve ulaşımını sağlayabilmeleri için Asansör, hareketli rampa/platformlar eklenmiştir. Ayrıca cami içerisinde TSK için manevra kabiliyeti sağlayan özel ibadet alanları tahsis edilmiştir. Ataköy 5. Kısım Camii'nde yapılan asansör Omurilik Felçlileri Derneği (OFD) üyeleri tarafından kullanılmıştır. Kiliseler

3.2.5. Saint Antoine (Sent Antuan) Katolik Kilisesi

Saint Antoine (Sent Antuan) Katolik Kilisesi İstanbul'un en büyük Katolik kilisesi. İstiklal Caddesi'nde Galatasaray'dan Tünel'e doğru giderken sol tarafta bulunan kilise 1725'te Osmanlı başkentindeki Katolik ülkelerin vatandaşları için inşa edildi. 1906'da yeniden yapıldı ve şimdiki, cephesi kırmızı tuğla taşlarla örülü haline 1912'de kavuştu. İstanbullu İtalyan mimar Giulio Mongeri tarafından

edildi.

Saint Antoine Catholic Kilisesi, tekerlekli sandalye kullanıcıları ve çocuk arabaları için hazırlanmış olan rampalar, kilisenin ön kapısına kadar ulaşım sağlamaktadır. Giriş kısmı tamamen merdivenlerden oluşmaktadır. Burada Tekerlekli sandalye kullanıcılarına görevliler yardım ederek içeri transferleri sağlanmaktadır. Kilise ibadet alanı merdivensiz olup tekerlekli sandalye manevralarına izin verir niteliktedir.

3.2.6. Aya Yorgi Rum Kilisesi

İstanbul'un batı kesiminde Marmara Denizi kıyısında Yeşilköy de hizmet vermektedir.

Aya Yorgi Kilisesi'ne sadece merdiven ile girmek mümkündür. TSK 'nın bireysel olarak girişini sağlayacak bir düzenek bulunmamaktadır. İbadet mekânına girerken kapı önünde bir basamak ve önünde bir paspas bulunmaktadır. Ancak kilisede engelli bireylerinde ibadet olanağını sağlayacak girişimlere başlanmıştır. Projeleri bitirilme aşamasındadır.

3.2.7 Surp Asdvadzadzin Kilisesi

İstanbul Ermeni Patrikliği'nin kuruluşundan (1461) sonra 55 Ermeni Kilisesi inşa edilmiştir. Bunlardan 30 kadarı halen ibadete açıktır. Halen ayakta kalan kiliselerin en eskileri, İstanbul'un fethinden sonra yerli Rum halkından alınarak Ermenilere verilen kiliselerdir. Bu kiliselerin başında Kum kapı'daki Surp Asdvadzadzin Patriklik, Samatya'daki Surp Kevork eski Patriklik ve Balat'taki Surp Hreşdagabed Kiliseleri gelir. İlk inşa tarihleri çok eski olmakla birlikte, ahşap ve az dayanıklı yapı malzemelerinden yapıldıklarından, deprem ve yangınlara karşı

koyamamışlar, birçok kez farklı planlarla yeniden inşa edilmişlerdir.

Surp Asdvadzadzin Kilisesi giriş kapısı merdivenlerden oluşmaktadır. Yardım olmadan girilmesi mümkün değildir. Arka kapı girişinde ise düzenlenmiş olan düşük kaldırım ve eşiksiz kapı girişi, kiliseye giriş izni vermektedir. Ancak, kilisenin dar bir sokak da olmasından dolayı TSK için ulaşım ve geçiş zorlukları vardır.

3.2.8. Latin Katolik Kilisesi

Latin Katolik Kilisesi, Bakırköy ile Florya arasında bulunan Surp Stefanos Ermeni Kilisesi'ne 100-200 metre yakınlıktadır. Latin Katolik Kilisesi Mimari bakımdan 'Batılı' tarzı ve heybetli görünümüyle diğer kiliselerden bir hayli farklı bir yapıya sahiptir.

Kilise giriş çıkış ve iç mekân alanlarında tekerlekli sandalye kullanıcıları için herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.

3.2.9. Surp Stefanos Ermeni Kilisesi

Bugünkü kilise ise 1845 yılında inşa edilmiş. Mütevazı dış görünümüyle tam bir köy kilisesidir. Giriş kapısında 2 basamaklı merdiven vardır. Rampa veya özel bir platform yoktur. Rampa yada basit bir platform bulunmaması nedeni ile TSKnin içeri girmesi başka birilerinin yardımı olabilmektedir.

Resim 9. Latin Katolik Kilisesi ibadet mekânına giriş

Resim 10. Surp Stefanos Ermeni Kilisesi genel görünümü

Surp Stefanos Ermeni Kilisesi giriş kapısından geçtikten sonra koridorda bir tane kilim bulunmaktadır. Bu da tekerlekli sandalye kullanıcıları için zorluk derecesini artırıyor. Koridor boyu hareket edildiğinde bir basamaklı merdiven geçildikten sonra ibadet alanına geçiş yapılabilmektedir. TSK için ibadet alanında özel bir alan yapılmamıştır.

3.2.10. Sinagog

Sinagoglar Musevi cemaatlerinin ibadetlerini yerine getirdikleri kutsal bir alandır. Sinagoglar hakkında bilgi edinmek ve araştırma yapmak için izin başvurusu yapılmıştır. Musevi cemaati tarafından bu başvuruya olumsuz cevap verilmiştir. Bu yüzden sinagoglar hakkında bilgi verilememiştir.

4. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer alan ve Avrupa Birliğine aday ülke Türkiye'de yaşayan tekerlekli sandalye kullanıcılarının ibadet hakkı kavramı çerçevesinde erişim özgürlüğü, memnuniyeti, iç ve dış ibadet mekânlarının kullanım kolaylığı ve ya zorluğu tespit edilerek ibadet olanakları analiz edilmiştir. İncelemeye konu olan 4 camii ve 5 kilisede, ulaşım ve iç-dış mekân değerlendirmelerine göre; zemin farklılıkları, kaldırımlar, üst geçitler, yollar, mobilyalar ve çevresel düzenlemelerin birçoğu tekerlekli sandalye hareketini ve manevralarını kısıtlayan hatta imkânsız hale getiren engeller olarak ortaya çıkmıştır. İç mekân değerlendirmelerine göre ise tekerlekli sandalye manevralarının düşünülmediği, bir cami ve kilisede son derece sınırlı birkaç adaptasyonların yapıldığı ancak genel olarak tekerlekli sandalye kullanıcılarının

hareket özgürlüklerinin kısıtlı ya da yok olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma sonuçları doğrultusunda BM İnsan Hakları Evrensel bildirgesi, Engelli Kişilerin Hakları bildirgesi ve TC Anayasasında öngörülen haklar ile uyum arz etmemektedir. Devlet, yerel yönetimler, mimar ve tasarımcıların yapılaşmada tekerlekli sandalye

kullanıcılarının ihtiyaçlarına yönelik donanımlı ve erişilebilir bir çevre oluşumuna yönelik görev, sorumluluk ve duyarlılığa sahip olması gerekmektedir olup bunun sonucunda bu kullanıcı grubun hayat standardı ve yaşam kalitesinin yükseleceği söylenebilir. Tasarımcıların, çevre, konut ve ürün mobilya tasarımlarında “herkes için tasarım” fikrini ön planda tutması, engelli bireylerin yaşam kalitesini sadece ikamet ettiği mekânlarda değil diğer sosyal yaşam alanlarında da artıracığı önerilebilir. Sonuç olarak, insan hayatının geçtiği bütün yaşam alanlarında yapılaşmış çevrenin herkes için kullanılabilir olması, potansiyel kullanıcıların yaşam haklarının verilmesi ile doğrudan ilişkilidir.

5. Çıkar Çatışması / Conflict of Interest

Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

No conflict of interest was declared by the authors.

6. Kaynaklar

Aşıkoğlu, N., 2000. İslam'a göre inancın toplumdaki yeri ve rolü, Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, (4):1-274-280.

Berg, K., Hines, M. and Allen, S. 2002. Wheelchair Users at Home: Few Home Modifications and Many Injurious Falls. American Public Health Association, American Journal of Public Health Vol 92, No. 1, January 2002.

Çınar, H., 1997. An Investigation Into Kitchen Units, Dimensions In Relations To Wheelchair User, Yüksek Lisans Tezi, London Guildhal University, London, 30-50.

Çınar, H., Gürleyen, L., 2005. Fiziksel Engelliler İçin Yatak Odası Mobilyalarında Ergonomik Yaklaşımlar, 10. Ergonomi Kongresi, Bursa, 798-808.

Çınar, H., Tuncer, A., Arslan, AR., 2011. Huzurevlerinde fiziksel çevrenin yaşlı ve engellilere uygunluğu, 17. Ulusal Ergonomi Kongresi, 14-16 Ekim 2011, Eskişehir

Çınar, H., ve Gürleyen, L., 2003. Fiziksel Engelliler İçin Mutfak Mobilyası Tasarımında Ergonomik Yaklaşımlar, 9. Ulusal Ergonomi Kongresi, Denizli,351-356.

Goldsmith, S., 1976. Desinging for the disabled problems of conflicting criteria. MA (contab) Riba Publicotions Limited, London, 70-75.

Goldsmith, S., 1997. Designing for the Disabled: The New Paradigm, Architectural Press, Oxford,110-150,170-180.

Gündüz, A., 1996. Bedensel Engelliler Gözü İle Ülkemizdeki Yaşam Koşulları ve Yerleşim

Sorunları,TMMOB. Mimarlar Odası. Ankara 316-325.

Hayta, A., 2000. İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İbadet ve Ruh Sağlığı (Psiko-Sosyal Uyum) İlişkisi Üzerine bir İnceleme. Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi. Sayı: 9, Cilt: 9, 2000 U. Ü. *

Malinowski, B., 1990. Büyü, Bilim ve Din, çev. S. Özkal, İst. Kabala Yay.

Mutluer, S.Y., 1997. Tekerlekli Sandalye Kullanan Bedensel Özürlüler İçin Uygun Konut Tasarımı ve Çevre Düzenlemesi,Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya,16-37,48-53,60-75,176-188.

Rawlings, B., 1991. Observation as a Method of Collecting Data, Research Seminar Series, The Institute of Advenced Studies, Manchester Polytechnic, Manchester, 21-25 (1991).

Sapey, B., 1995. Disabling Homes: a study of the housing needs of disabled people in Cornwall, Taylor & Francis group. Routhledge, Journal of Disability & Society. Volume 10, Issue 1. January 1995 , pages 71 – 86.

Şentürk, L., 2013. Örnek Vaazlar I. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 511 Halk Kitapları: 133 . 5. Baskı, Ankara.

Sürmen, Ş., 1988. Tekerlekli Koltuktaki İnsanların Hayatından Tablolar ve Bir Mimarlık Klavuzu. İstanbul Teknik Üniversitesi Vakfı. İstanbul, 90-98, 120-125.

United Nations, 1948. The Universal Declaration of Human Rights. Fiftieth Anniversary of the Universal Declaration of Human Rights 1948 – 1998. General Assembly resolution 217 A (III) of 10 December 1948.

United Nations, 2003. Human Rights and Disability, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights - Geneva, Switzerland.

Yıldız, B., 2003. Engelliler İçin Dış Mekan Tasarım Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara,1-6,15-25,37-50,55-68.